

Boszorkányos bravúrral búvóli a nyelvet

Bálint Márta előadóját az erdélyi magyar irodalom kiemelkedő alkotóegységének, Székely Jánosnak a verseiből

A hazaszeretet és a kételtől hontalanság, a szorongás és a csak azért is életigenlés, a zsarnokság és a szabadságvágy remekművű drámáit (Caligula helytartója, Protosztások), verseit (Csillagfényben, Maradék), regényeit (Soó Péter bánata, Soó Péter boldogsága), esszéit (Egy rögeszme genezise) írta meg Székely János, az erdélyi magyar irodalom kiemelkedő alkotóegysége. A kiváló író költeményeivel lenyűgöző empátiával azonosult Bálint Márta színművész a Hatalom határai című estjén, amelyet a Merlin Színházban, a Karinthy Szalonban egyaránt láthattunk. Bálint Márta szavaiból mintha a Hargita forrásainak tiszta levegője hivatgatna bennünket Erdélybe. Tekintetéből a búvó Jádvyögye földöntúli szépsége árad. Természetes hajlékonysággal és boszorkányos bravúrral búvóli a nyelvet. S minthogy az előadást folyamatosan színházi előadások fölvételei, s Babiczky László rendezővel folytatott interjúbeszélgetések dúsították, döbbenet hallottuk: ez a csodálatos színész, amióta 1988-ban Magyarországra települt, alig-alig kapott feladatokat. Így amikor megkerestük, először azt kérdeztük tőle: hogyan lehet e méltánytalan mellőzés elviselni? Hiszen otthon a magyar és a világirodalom legszébb szerepeivel bizonyította már a tehetségét.

– Amikor családommal Magyarországra jöttünk, odaát még nem ismertem, de azt hittem, hogy az a rezsim valaha is megbukik. Egy egyszemélyes diktatúra poklát minden egyes ember szükségképpen megszenvedti, csak az árnyalatok különböznek. Volt, akiből börtönvisselt ember lett, de a legbékésebb természetűek is érzékelték, hogy a zsarnokság a mindennapjaikba is beköltözik. A kisebb-nagyobb atrocitásokat senki nem kerülhette el. Egyszer engem is meghurcoltak, mert szerepeltem a Naplemente délben című magyar filmben. A bemutató után három héten minden reggel a securitaten vallattak, s faggattak nem létező bűneimről. De a diktatúrának megkönnyíti a kiszolgáltatottság eltűrését, hogy a teher közös, a szenvedésből többé-kevésbé mindenkinek jut. Am ha a megaláztatás személyre lebontva történik meg, csak téged érint, sokkal nehezebben visel el. Épp ezért álltam, hogy otthon vattába burkoltan éltem. A sors a tenyerém hordozott. Ha visszagondolok az akkori szerepeimre, az is eszembe jut, hogy múltnak az évek. Am engem ez csak abban a metafizikai értelemben foglalkoztat, hogy illan is el az a csoda, amit életnek nevezünk. Különlegesen emlékezetesnek, meghatározónak számít az életben Euripidész-Sartre Cassandrája, hiszen elsőéves diákként játszhattam el. A végzősök közül például az időközben már érdeimes művészé vált Kovács Györggyel szerepeltem egy színpadon, ami már akkor is óriási megtiszteltetés volt. Szatmáron, az Északi Színházban, a bemutatkozó szerepemtől kezdve a társulat dédelgetett, úgymond bennem gondolkodott. Kezdként valószínűleg nem tudtam igazán föl-mémi ennek jelentőségét. Érett

Ary Krisztina felvétele

fővel már tudom, milyen óriási megtiszteltetés volt, hogy eljátszhattam Noémit Jókai Mór Az aranyember című regényének színdarabváltozatában, Marát Raffai Sarolta Diplomások-jában. Sorolhatnám a gyönyörűbbnél gyönyörűbb szerepeket: Krúdy Gyula Vörös postakocsi: Estella, Bródy Sándor: Dada, címszerep, Csiki Gergely: Cifra nyomorúság, Eszter. Talán a legtöbb örömet Magdó szerepe okozta nekem Tamási Áron felejthetetlen darabjából, talán azért is, mert az Énekes madárral kétszer is találkoztam. Főiskolásként Reginát, a vénlányt, réá tíz évvel Magdó hamvas-bájós szerepét kaptam meg, s kettőszáz-valahányszor alakíthattam. S hogy világirodalmi szerepeket is említsünk: Borisz Vasziljev: A hajnalok itt csendesek, Liza, Osztrovszkij: Hozomány nélküli lány, Larissza, Bulgakov: A divatszalon titka,

Mányuska, Shakespeare: Lear király, Regan. Ez utóbbit kétszeres kihívásként éltem meg. A sok-sok mai darab után végre izgalmas kiruccanást tehettem a múltba. És bizonyítanom kellett, hogy a tengernyi naivszerep után képes vagyok a feneketlen bünt megtestesítő leány hiteles megformálására is. Bevallom: kifejezetten jól éreztem magam, mondhatni: lubickoltam a gonoszságban. S megadott nekem Strindberg Júlia kisasszonya, ez az izgalmas, összetett szerep is.

– **S mintha Budapest elhagyta volna a szerencsését-laga. Amíg nem ébredt rá, hogy verset mondani gyönyörűség és valódi tehetségpróbáló kihívás.**

– Az anyaországban tizenkét év alatt nagyon sok mindent mentem keresztül. Mondhatnók: itt váltam felnőtte. Olyan impulzusok értek, olyan élet-

helyzetekbe sodródtam, amelyekről elmondhatjuk: néha maga a pokol volt, néha a gyönyör. Mindenképp gazdagodtam tőlük. Kerestem helyem az új hazában, könnyítette látszólag a dolgomat, hogy nincsenek nyelvi nehézségek és tulajdonképpen itt is itthon vagyok. A mai napig vallom: nem tolakodás, hogy ha színész vagy, bekopogsz egy színházigazgató irodájába, mert senki nem ismer és valahol el kell kezdeni, illetve folytatni, amit hosszú éveken át tettél. Sajnos kiderült, hogy ez az út járhatatlan. Magyarországon – bámmennyire utáim is e kifejezést, akkor semmit nem tudtam letenni az asztalra. Egy író hasonló helyzetben referenciaként odaadja az illetékesnek a kéziratát, vagy a már megjelent kötetét. Egy színész szerepe elszáll, hiszen 1988 előtt nálunk nem készültek még videófelvételek sem az előadá-

sokról. Nem társult mellém tartósan a szerencse akkor sem, amikor egy új társulatban, a Dominió színházban váratlanul újram talált Strindberg Júlia kisasszonya. Egy pillanatra úgy tűnt: na, most végre elkezdődik valami. Már-már hihetetlenül jó kritikákat is kaptam. Az egyiknek az volt a címe, hogy Tehetséget jó fölfelezeni. Szépen nyilatkozott rólam néhány szakmabeli is, például Pártos Géza. Am sajnós, kilenc előadás után tönkrement a színház. Nagyon érdekes a lenn és a fenn. Amikor az ember hosszú éveket fent van és aztán hirtelen lelép szemléli a világot. S egyszer csak váratlanul kaptam egy fölkerést egy egyéni estre. Megíjtem, hiszen verset szinte soha ily módon nem mondtam. Am jól tettem, hogy mégis kötetnek álltam, hiszen az első szereplést követte nagyon sok külföldi hívás, ami teljes mértékben kárpótolta az itthoni mellőzöttségért. Ugyanis a fölkerés Ausztriából, Bécsből ért. Egy osztrák színésszel közösen mondtunk Kosztolányi verseket, ő németül, én magyarul. Arra neveltem ettől kezdve magamat, hogy az apró örömtöket nagyon meg kell becsülni, s mindig tudni kell továbblépni és építkezni. Sokfelé jártam, de Bécsbe újra és újra visszahívtak. S ott éreztem a valódi siker ízét. Rájöttem, hogy az igazi katarzis akkor következik be, amikor az emberek nem azonnal verik össze a tenyerüket. Hanem van egy pár másodpercnyi tartalmas csend. Ha nem attól süket azonnal a nezőter, mert nem tudja, veget ért-e az előadás, vagy nem. Volt egy estem, amelyen egy házaspár az első sorban végig átszellemülten mosolygott. Úgy hittem, a magyar nyelv is kitűnő adó-vevő készülék volt a színész és közölk. Am az est utáni állófogadáson beszédbe elegyedünk, s kiderült, hogy egy

árva szót sem tudnak magyarul. De elhatározták, hogy megtanulnak magyarul, mert a magyar nyelv szépségét most feledezték föl. Ez nekem akkor minden dicsőretnél többet ért. Látja, ezekből az apró örömtökből építkeztem.

– **Mikor fedezte föl magának Székely János költeményeit?**

– Az eszme már itt fogant, hiszen Székely Jánossal Magyarországon kerültem bensőséges kapcsolatba. A versei áthalláshosszú váltak, s másként csapódtak le, mint otthon. Csak ámultam és rongyosra olvastam a kötetét. Nem mondhatnám, hogy egyértelmű pozitív élmények és impulzusok értek. Egy-egy somál fölkiáltottam: igen, igen. Ami azt jelentette, hogy amit én akkor éltem és végig gondoltam, Székely János gyönyörűen megfogalmazta. Aztán tavaly, március hetedikén, Székely János születésének hetvenedik évfordulóján fölkerétek arra, hogy a Bartók Rádióban szavaljam el öt-hat versét. Számomra fájó volt, hogy senki ki nem mondta: Székely János, a drámaíró géniusz, aki fölkerétek is a legnagyobbak között volt, éppen ezen a napon, 1999. március 7-én lenne hetven esztendő. Így született meg a Székely János est gondolata. Am abban a bizonyos, idén március 11-én bemutatott Karinthy-szalombeli A hatalom határai című összeállításban a költeményeken kívül szerepelnek archív drámarészletek, s Babiczky László rendezővel is beszélgettem, tehát nem volt még igazi egyéni előadást. Szeretnék szeptemberre összeállítani egy élő, verbális Székely János kompozíciót. Jó érzés volt, de ropant nagy felelősség is, hogy ugyanerre a műsorunkra, amit ön is látott a Karinthy Szalonban, majd százötven ember, erdélyiek, anyaországiak szüföldöttek össze. S itt is ért egy nagy öröm. Egy orvos-tanár házaspár, akiket egy közös ismerősünk hívott meg a Merlinbe, az előadás után fölkeresett. Elmondták: szégyenlik, de eddig nem ismerték Székely Jánost. Am most körbejárják az antikváriumokat és mindenütt, ahol Székely János műveket lehet kapni, fölvásárolják. S ahányszor ez az est lesz, mindig eljönnek. Ezekért a percekért érdemes hát nem földadni, hanem a lehetetlen megpróbálni. Mert egyéni esten verset mondani, halálugrással is fölérő nagy merészség. Más eljátszani egy szerepet, s más az, amikor kiállsz és egymagad, egyedül verset mondasz. S tudja, hogy mi a meglepő? Hogy meglepő férfiak is sírtak. Pedig Székely János versei nem könnyeket kibuggyantó művek, hanem nagyon mély, gondolkodásra készítő alkotások. Kiváltképpen erős hatást váltott ki a Békák című vers, amelyben Székely János csodálatosan megfogta a szétszórt magyarság fájdalmát. Bizony, akarata ellenére nagyon sok ember kényszerül a huszadik és a huszonegyedik század fordulóján a kételtű béka-életformára. Mégis, mindenképpen ellenére, ha visszatérek saját soromra, életemre: hosszú, néha kínos-keserves volt ez a tizenkét év, és nagyon gazdag, mert ettől teljes az életem. Igen, ezt a poklot, vagy gyönyört nekem végig kellett járom.